

СТАЛИЙ АКТИВНИЙ ТУРИЗМ В МЕЖАХ СВИДОВЕЦЬКОГО МАСИВУ: ІНФРАСТРУКТУРНІ ЗАХОДИ, БЕЗПЕКОВІ РІШЕННЯ ТА ЕКОЛОГО-ГЕОГРАФІЧНІ ПРІОРИТЕТИ

Романів Павло Володимирович,

кандидат географічних наук, доцент,

доцент кафедри туризму

Львівського національного університету імені Івана Франка

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-4540-0038>

Web of Science Researcher ID : ODL-6771-2025

Соціо-еколого-географічні можливості розвитку активного туризму є ключовим напрямком для переходу від традиційного масового туризму до сталого та відповідального. Цей підхід не лише мінімізує шкоду довкіллю, а й перетворює природні ресурси на основу для унікальних туристичних продуктів. Для досягнення головних завдань використано комплекс взаємодоповнюваних методів: аналіз наукової літератури та нормативних джерел – для теоретичного обґрунтування розвитку активного туризму на засадах сталості; географічний описовий метод – для виявлення природно-рекреаційних ресурсів території, їхнього використання у організації різновидів активного туризму; порівняльний аналіз і систематизація – при розробці пропозицій та класифікацій. Використано також метод спостереження.

Стаття присвячена еколого-географічним аспектам розвитку різновидів активного туризму в межах Свидовецького масиву Українських Карпат. Обґрунтовано, що екологічна складова дозволяє розвивати широкий спектр активного туризму, який є менш шкідливим для довкілля, аніж види господарської діяльності, будівництво селитебної та іншої інфраструктури для функціонування гірськолижних курортів тощо. Запропоновано групи форматів активно-туристичних заходів, що є частинами мандрівок, походів, подорожей, експедицій, відповідно до розуміння дефініції активного туризму.

Простежено, що уніфікована модель розвитку форматів активного туризму передбачає такі складові як напрямки, форми реалізації, сезонність, інфраструктурні та організаційні умови, очікувані ефекти.

Запропоновано стратегічні рекомендації, такі як розробка тематичної програми «Свидовець – платформа розвитку активного туризму». Виявлено проблеми забезпечення безпеки туристів. Без створення умов доступу, безпеки, навігації та мінімального сервісу, жодна стратегія популяризації нових видів туризму не буде ефективною як з соціально-економічної, так і з екологічної точок зору. Пропонований пакет заходів базується на принципах сталості, збереження природи та безпеки туристів, що у підсумку дозволить досягнути балансу між рекреаційним використанням і збереженням гірських ландшафтів Карпат.

Ключові слова: Свидовецький масив, активний туризм, гірські території, туристична інфраструктура, безпека туристів.

Romaniv Pavlo. Sustainable active tourism within the Svydovetsky massif: infrastructure measures, security solutions and ecological-geographical priorities

The socio-ecological-geographical possibilities of active tourism development are a key direction for the transition from traditional mass tourism to sustainable and responsible tourism. This approach not only minimizes environmental damage, but also turns natural resources into the basis for unique tourist products. To achieve the main tasks, a set of mutually complementary methods was used: analysis of scientific literature and regulatory sources – for theoretical substantiation of the development of active tourism on the basis of sustainability; geographical descriptive method – for identifying natural and recreational resources of the territory, their use in organizing types of active tourism; comparative analysis and systematization – when developing proposals and classifications. The observation method was also used.

The article is devoted to the ecological and geographical aspects of the development of types of active tourism within the Svydovets massif of the Ukrainian Carpathians. It is substantiated that the ecological component allows developing a wide range of active tourism, which is less harmful to the environment than types of economic activity, construction of residential and other infrastructure for the functioning of ski resorts, etc. Groups of formats of active tourism activities are proposed, which are parts of journeys, hikes, trips, expeditions, in accordance with the understanding of the definition of active tourism.

It was observed that a unified model for the development of active tourism formats provides for such components as directions, forms of implementation, seasonality, infrastructure and organizational conditions, expected effects.

Strategic recommendations are proposed, such as the development of the thematic program «Svydovets – a platform for the development of active tourism». Problems of ensuring the safety of tourists are identified. Without creating conditions for access, safety, navigation and minimum service, no strategy for the popularization of new types of tourism will be effective from both a socio-economic and an environmental point of view. The proposed package of measures is based on the principles of sustainability, nature conservation and tourist safety, which will ultimately allow achieving a balance between recreational use and preservation of the mountain landscapes of the Carpathians.

Key words: Svydovets massif, active tourism, mountainous areas, tourist infrastructure, tourist safety.

Вступ. Активний туризм використовує так звану «екологічну нішу» території як свою основу. Це означає, що туристична діяльність орієнтована на споживання не природних ресурсів, а вражень від унікальних екосистем, ландшафтів та біорізноманіття. Основні можливості виникають зі збереження біорізноманіття, унікальних природних ресурсів та явищ. У цьому контексті важливо запропонувати нові перспективні напрями активного туризму відповідно до ресурсного потенціалу регіону, розробити рекомендації щодо розвитку туристичної інфраструктури та забезпечення безпеки туристів у Свидовецькому масиві Українських Карпат.

Матеріали та методи. У процесі дослідження функціоналу розвитку різновидів активного туризму в межах Свидовця було використано комплекс взаємодоповнюваних методів:

- аналіз наукової літератури та нормативних джерел – для теоретичного обґрунтування розвитку активного туризму та його різновидів на засадах сталості;
- географічний описовий метод – для виявлення природно-рекреаційних ресурсів території, їх використання у організації різновидів активного туризму;
- порівняльний аналіз і систематизація – при розробці пропозицій та класифікацій.

Використано також метод спостереження. Проведення спостережень за активними туристичними групами під час різних видів активностей, наприклад, під час походів: гірських, велосипедних подорожей; гірсько-лижних турів тощо. Спостереження проводяться регулярно з 2010 року у зимовий та літній періоди з фіксуванням змін у інфраструктурі, туристичних потоках, екологічній свідомості туристів. Це дозволило отримати інформацію про організацію подорожей, взаємодію учасників груп, ступінь безпеки та інші аспекти активного туризму.

Результати дослідження. Проблематика розвитку активного туризму в гірських районах України

та Європи знаходиться на перетині інтересів науковців, урядів, міжнародних організацій, бізнесу та місцевих громад [6; 7].

Аналіз зведених даних дозволяє стверджувати, що Свидовецький масив має високий ступінь придатності для організації різноманітних форм активного туризму. Найбільш сприятливими є природно-рельєфні та кліматичні чинники, які забезпечують умови для цілорічного використання території: у літній період – пішохідного, велосипедного, екологічного туризму, взимку – лижного, скітурингового, снігоступного. Наявність унікальних природних об'єктів (льодовикові озера, полонини, високогірні хребти) поєднується із збереженим етнокультурним середовищем, що відкриває перспективи розвитку нішевих видів туризму – етно-, агро-, фото- та пригодницького [1; 2]. У таблиці 1 подано характеристику основних різновидів активного туризму в межах Свидівця.

Відтак, пропонуємо розглянути групи форматів активно-туристичних заходів, що є частинами мандрівок, походів, подорожей, експедицій, відповідно до розуміння дефініції активного туризму [3, С. 12].

Екологічно-орієнтовані формати.

Високий природоохоронний потенціал Свидовця, наявність заказників, озер, льодовикових котлів, альпійських лук, рідкісних видів флори та фауни дозволяє створювати маршрути екотуризму, що матимуть мінімальний вплив на довкілля. Це можуть бути:

- пішохідні стежки з QR-кодами та інфошитами (ботанічні, геологічні, ландшафтні маршрути);
- фото-тури (wildlife photography) з фокусом на спостереження за тваринами і птахами;
- маршрути із залученням гідів-біологів, зокрема для студентських груп.

У перспективі доцільно створити екологічний центр з експозицією флори, фауни, геології Свидовця, де туристи могли б отримати короткий інструктаж, огля-

Таблиця 1

Основні види активного туризму в Свидовецькому масиві та їх характеристика [складено автором]

Вид туризму	Сезонність	Поточний рівень розвитку	Основні райони реалізації	Інфраструктурне забезпечення
Пішохідний	Весна–осінь	Високий	Ясіня, Близниця, Апшинець, пол. Драгобрат	Частково марковані маршрути, стоянки (дикі)
Гірськолижний	Зима	Високий (локально)	Драгобрат, Близниця	Траси, підйомники, прокати, готелі
Велосипедний	Літо–осінь	Середній	Усть-Чорна, Лопухово, Кваси	Тимчасові маршрути, без стаціонарної бази
Лижний (туровий)	Зима	Низький	Хребти Стог, Унгарська	Інфраструктура відсутня
Кінний	Весна–осінь	Низький	Приватні садиби в Чорній Тисі, Квасах	Нерозвинена, поодинокі пропозиції
Екотуризм	Літо–осінь	Фрагментарний	Апшинецький заказник, озеро Ворожеська	Відсутня навігація, немає екоцентрів
Трейлранінг / фрірайд	Весна–осінь / зима	Низький	Близниця, Драгобрат	Неорганізований, без інфраструктури
Спелеотуризм	Цілорічно	Дуже низький	Північні схили масиву (поодинокі печери)	Об'єкти не досліджені, відсутнє облаштування
Етнотуризм	Літо–осінь	Локальний	Ясіня, Богдан, Чорна Тиса, Лопухово	Залежить від ініціатив громад, не систематизований

нути виставку, взяти участь в екоосвітніх майстер-класах.

Етнокультурні маршрути.

Свидовець є частиною гуцульського культурного ареалу, тому перспективним є етнотуризм як форма активного пізнавального дозвілля. Йдеться не про пасивне споживання культури, а саме активну участь у традиційних заходах:

- піші або кінні тури з ночівлею у гуцульських хатах;
- участь у майстер-класах з виготовлення сирів, дерев'яного посуду, тканин;
- експедиції на полонини, де проводиться випас худоби;
- гірські мандрівки із супроводом носіїв традицій (спів, легенди, місцевий фольклор);
- реконструкції обрядових свят (напр., Івана Купала, «розпалення ватри» тощо).

Це дає можливість включити громади в туристичний процес без капіталовкладень, через розширення ролі гйда, господаря, екскурсовода тощо.

Екстремальні та сезонні формати.

Для фізично підготовлених туристів доцільно пропонувати екстрим-маршрути, особливо у зимовий і міжсезонний періоди, коли звичайні походи для масового туриста ускладнені. Можливі різновиди:

- снігоступний туризм – як безпечна альтернатива лижним походам;
- скітурінг – сходження зі скітурами на Близницю, Стіг, Унгаряску;
- альпіністські збори на природному рельєфі з використанням природних виступів (зазвичай в теплий період року);
- гірський трейлранінг – організація офіційних трейлових змагань (літо-осінь);
- хайлайнінг – натягування канатів між вершинами (з дотриманням безпеки і лімітувань).

Ці формати приваблюють молодь, ЗМІ, спонсорів та можуть активно просувати регіон у спортивному (активному) туризмі.

Уніфікована модель розвитку форматів активного туризму передбачає напрямки, форми реалізації, сезонність, інфраструктурні та організаційні умови, а також очікувані ефекти (таблиця 2).

Головними стратегічними рекомендаціями вважаємо такі.

1. Розробити тематичну програму «Свидовець – платформа розвитку активного туризму», що міститиме перелік дозволених активностей, маршрутів, екозонування, карти, логістику тощо.

2. Провести інвентаризацію потенційних ділянок для нових маршрутів із GPS-прив'язкою, маркуванням, описом природних і ризик-факторів.

3. Інтегрувати нові види туризму у місцеві громади через навчання гідів, грантові програми для власників садиб, пілотні стартапи.

4. Забезпечити юридичне оформлення маршрутів, особливо у зонах природоохоронного фонду, з погодженням режимів.

5. Запровадити систему добровільної сертифікації маршрутів за критеріями безпеки, природоохоронності та доступності.

6. Залучити донорські та міжнародні проекти, орієнтовані на сталий розвиток гірських регіонів, для фінансування стартових витрат (зокрема – EU4Youth, GIZ, WWF, USAID).

Розширення спектру видів активного туризму, якщо воно буде проводитися раціонально, з опорою на наукове обґрунтування, місцевий досвід та екологічну доцільність, дозволить перетворити Свидовецький масив на багатопрофільний центр цілорічного активного туризму, уникаючи проблему сезонності та зменшуючи ризики надмірної концентрації туристів у обмежених локаціях [4; 5].

Таблиця 2

**Перспективні напрями розвитку нових видів активного туризму на Свидовецькому масиві
[складено автором]**

Напрямок туризму	Форма реалізації	Сезон	Необхідні умови	Очікуваний ефект
Екотуризм	Екомаршрути, стежки, фото-сафари	Весна-осінь	Маркування, біоінфо, гіді, мінімальний вплив	Освіта, виховання, природоохоронна свідомість
Екологічні експедиції	Біоекспедиції, студентські тури та практики	Літо	Бази, інструктори, дозволи	Науковий, освітній ефект
Етно-експедиційний туризм	Піші тури з проживанням у громадах	Літо-осінь	Локальні партнери, кухня, інтеграція з місцевими	Економічна вигода громадам
Снігоступний туризм	Зимові походи зі снігоступами	Зима	Прокат спорядження, інструктори, рятувальне покриття	Зимове завантаження міжсезоння масового туризму
Скітурінг	Сходження зі скітурами	Зима	Маршрути, лавинна безпека, гіді	Професійний туризм, приваблення спортсменів
Хайлайнінг	Міжвершинні тропи	Літо	Сертифікація, безпека, фестивалі	PR ефект, видовищність
Гірський трейлранінг	Змагання з трейлрану	Літо-осінь	Маршрути, спонсори, медсупровід	Масові події, туристичний імпульс
Кінний туризм	Маршрути з таборами, інструктори	Весна-осінь	Прокат коней, вказівники, лінії маршрутів	Доступний сімейний та дитячий туризм

Обґрунтування заходів щодо покращення туристичної інфраструктури та забезпечення безпеки туристів у Свидовецькому масиві.

Розвиток активного туризму на території Свидовецького масиву, за умов збереження природного середовища та забезпечення комфорту для туристів, неможливий без якісної туристичної інфраструктури. Йдеться не лише про фізичну доступність території чи базові зручності, але й про створення умов, які гарантують фізичну, інформаційну, екологічну та соціальну безпеку відвідувачів. Наразі туристична інфраструктура Свидовця характеризується нерівномірністю, хаотичним розвитком, відсутністю планування та низьким рівнем інституційної підтримки.

1. Сучасне інфраструктурне поле: проблеми.

Аналіз фактичного стану інфраструктури в межах масиву засвідчує:

- відсутність єдиної концепції просторового планування гірської території;
- незбалансований розвиток – концентрація у 1–2 зонах (Драгобрат, Ясіня), майже повна відсутність інфраструктури у районі північних та південно-західних відрогів;
- відсутність багатофункціональних притулків або стаціонарних баз у високогір'ї;
- дефіцит маркованих маршрутів, картографічної та навігаційної інформації;
- низький рівень системи управління безпекою: рятувальні пункти, аварійний зв'язок, інструктаж, страхування;
- відсутність інтегрованої мережі транспортного доступу (зокрема громадського транспорту та екологічного трансферу);
- недостатнє комунікаційне покриття (мобільна мережа, інтернет), особливо на північних та західних схилах масиву.

Стратегічні принципи розвитку інфраструктури.

Розбудова туристичної інфраструктури на Свидовецькому масиві має ґрунтуватися на таких принципах:

- принцип збереження природного середовища (заборона будівництва в чутливих екотопах, екологічний аудит усіх об'єктів);
- функціональна зональність – розмежування зон активного рекреаційного використання, буферних ділянок і заповідних територій;
- мережевість – поєднання об'єктів інфраструктури в єдину систему з маршрутами, сервісами, інформуванням;
- цільова орієнтація – створення об'єктів з урахуванням специфіки активного туризму (а не просто «комерційного туризму»);
- сезонна адаптивність – передбачення використання інфраструктури як у літній, так і в зимовий періоди.

3. Пріоритетні заходи інфраструктурного покращення.

На основі аналізу потреб та потенціалу території пропонується комплекс першочергових заходів, згрупованих у функціональні блоки:

I. Покращення фізичної доступності та базової інфраструктури.

1. Ремонт і модернізація гірських під'їзних доріг до основних маршрутів (Ясіня – Драгобрат – Апшинець, Лопухово – полонина Красна).

2. Створення офіційних туристичних стоянок і таборів з біотуалетами, місць для розведення багаття, збиранням сміття.

3. Будівництво кількох стаціонарних високогірних притулків (shelter-type) на маршрутах високої складності (Близниця, Стіг, хребет Шаса).

II. Розгортання інформаційно-навігаційної інфраструктури

1. Марковані маршрути з QR-кодами, GPS-картами та вказівниками на основі сучасної європейської системи маркування.

2. Встановлення інформаційних панелей у ключових точках доступу: правила поведінки, кодекс туриста, карта місцевості.

3. Розробка і поширення мобільного застосунку «ActiveSvidovets» для туристів із маршрутами, метео, сигналом SOS, списком притулків та сервісів.

III. Безпека та рятувальна підтримка.

1. Організація постійно діючих пунктів гірського порятунку у Ясіні, Драгобраті та сезонних – на полонині Апшинець або Близниці.

2. Забезпечення мобільного покриття на основних маршрутах шляхом встановлення підсилювачів GSM/Starlink у притулках.

3. Впровадження системи інструктажу та страхування для груп туристів, у тім числі з допомогою місцевих гідів.

IV. Екологічна інфраструктура.

1. Запровадження контейнерних пунктів збору сміття та сезонного вивозу за маршрутом Ясіня – Драгобрат.

2. Створення екологічної станції спостереження на базі Апшинського заказника (моніторинг навантаження, просвітництво).

3. Проведення екологічного зонування Свидовецького масиву для регламентації забудови та допустимого навантаження.

Для оцінки ефективності зазначених заходів доцільно їх узагальнити (таблиця 3). Зазначимо, що пріоритетність оцінена на основі терміновості, потенційного впливу та масштабу охоплення.

4. Інституційні передумови реалізації.

Для впровадження запропонованих заходів необхідно:

- забезпечити міжсекторальну координацію (Держлісагентство, органи ОМС, ДСНС, Нацполіція, ГО та туристичні оператори);
- створити постійну Раду з управління туризмом у Свидовецькому регіоні;
- розробити фінансово-інвестиційну програму, включно з міжнародними проєктами (інструменти регіонального розвитку, EBRD, GIZ, Carpathian Convention);
- ініціювати пілотне впровадження зеленого сертифікату для нової інфраструктури.

**Пропоновані заходи з розвитку інфраструктури та безпеки активного туризму
на Свидовецькому масиві [складено автором]**

№	Захід	Категорія	Очікуваний ефект	Пріоритетність*
1	Ремонт гірських доріг	Фізична інфраструктура	Полегшення доступу, розвантаження маршрутів	Висока
2	Облаштування таборів та стоянок	Комфорт	Легалізація туризму, зменшення шкоди природі	Висока
3	Будівництво високогірних притулків	Безпека, нічліг	Порятунк у негоду, ночівля без шкоди довкіллю	Висока
4	Маркування маршрутів, GPS-навігація	Інформація	Орієнтування, зменшення випадків заблукання	Висока
5	Інформпанелі та стенди	Освіта	Навчання туристів, формування екологічної культури	Середня
6	Мобільний застосунок «ActiveSvidovets»	Цифрові рішення	Цілодобова навігація, підвищення безпеки	Середня
7	Створення пунктів рятуку	Безпека	Зниження смертності/травматизму	Висока
8	Розширення мобільного покриття (Starlink, GSM)	Комунікації	Зв'язок у разі надзвичайних ситуацій	Висока
9	Інструктаж, страхування	Організація	Зменшення відповідальності на організатора	Середня
10	Система сміттезбирання та сезонного вивозу	Екологія	Зменшення засмічення, естетичне покращення	Висока
11	Еко-станція моніторингу (напр. біля оз. Ворожеська)	Контроль	Оцінка навантаження, моніторинг біорізноманіття	Середня
12	Проведення екологічного зонування	Планування	Регуляція забудови, захист природних ядер	Висока

Розбудова сучасної, екологічно безпечної та функціонально орієнтованої туристичної інфраструктури на Свидовецькому масиві є критичним фактором для подальшого розвитку активного туризму. Без створення умов доступу, безпеки, навігації та мінімального сервісу, жодна стратегія популяризації нових видів туризму не буде ефективною. Пропонований пакет заходів базується на принципах сталості, збереження природи та безпеки туристів, що у підсумку дозволить досягнути балансу між рекреаційним використанням і збереженням гірських ландшафтів Карпат.

Висновки. У ході дослідження встановлено, що ефективна організація активного туризму у межах Свидовецького масиву неможлива без цілеспрямованого покращення інфраструктурної та безпекової складових. Основні проблеми – це відсутність притулків у високогір'ї, нерозвинена система маркування маршрутів,

дефіцит рятувальних служб, слабе мобільне покриття, несанкціоноване сміттеутворення та екологічно шкідливе використання території стихійними туристами.

Запропоновано комплекс заходів, згрупованих у чотири ключові блоки: покращення фізичного доступу, впровадження інформаційно-навігаційної інфраструктури, підвищення рівня безпеки та розгортання екологічних сервісів. Кожен захід оцінено за пріоритетністю та очікуваним ефектом, що дозволяє визначити найбільш доцільні інвестиційні та управлінські кроки.

Таким чином, формування інтегрованої інфраструктури активного туризму має спиратися на принципи екологічної збалансованості, сезонної адаптивності, територіальної рівномірності та функціонального зонування, що забезпечить стійкий розвиток туризму без шкоди для природного середовища.

Література:

1. Активний відпочинок у Карпатах для туристів будь-якого віку. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/3861357-aktivnij-vidpocinok-u-karpatah-dla-turistiv-budakogo-viku.html
2. Активний відпочинок у Карпатах: чим можна зайнятись. URL: <https://tourinform.org.ua/aktyvnyj-vidpochynok-u-karpatah-chym-mozhna-zajnyatys>
3. Мальська М.П., Гамкало М.З., Романів П.В. Активний туризм: теорія та практика : підручник. Київ : Видавництво «Каравелла», 2022. 252 с.
4. Свидовецький хребет. URL: <https://dokarpat.com.ua/organize/svydoveczkyj-hrebet/>
5. Українські Карпати: Свидовець. URL: <https://www.tourclub.com.ua/uk/info/usefull-info/local-lore-tours/svydovets>
6. Mountain tourism – Towards a more sustainable path (2021). URL: <https://www.e-unwto.org/doi/10.18111/9789284423163>
7. Understanding and Quantifying Mountain Tourism (2023). URL: <https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/61b2d458-76be-404e-a47d-aece5a5372b96/content>.

References:

1. Aktyvnyi vidpochynok u Karpatakh dla turystiv bud-yakoho viku [Active recreation in the Carpathians for tourists of all ages]. Retrieved from URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/3861357-aktivnij-vidpocinok-u-karpatah-dla-turistiv-budakogo-viku.html [in Ukrainian].
2. Aktyvnyi vidpochynok u Karpatakh: chym mozna zainiatys [Active recreation in the Carpathians: what to do]. Retrieved from URL: <https://tourinform.org.ua/aktyvnyj-vidpochynok-u-karpatah-chym-mozhna-zajnyatys> [in Ukrainian].
3. Malska M.P., Hamkalo M.Z., Romaniv P.V. (2022), Aktyvnyi turizm: teoriia ta praktyka [Active tourism: theory and practice]. Kyiv: Vydavnytstvo «Karavella». 252 s. [in Ukrainian].
4. Svydovetskyi khrebet [Svydovets Ridge]. Retrieved from URL: <https://dokarpat.com.ua/organize/svydoveczkyj-hrebet/> [in Ukrainian].
5. Ukrainski Karpaty: Svydovets. [Ukrainian Carpathians: Svydovets]. Retrieved from URL: <https://www.tourclub.com.ua/uk/info/usefull-info/local-lore-tours/svydovets> [in Ukrainian].
6. Mountain tourism – Towards a more sustainable path (2021). Retrieved from URL: <https://www.e-unwto.org/doi/10.18111/9789284423163>.
7. Mountain Tourism (2023). URL: <https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/61b2d458-76be-404e-a47d-aee5a5372b96/content> [in English].

Дата першого надходження рукопису до видання: 21.08.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 23.09.2025

Дата публікації: 31.10.2025